

ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ ΣΤΑ ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΡΙΤΗ 29 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2019

ΟΜΙΛΙΑ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΥ ΞΕΝΙΑΣ ΚΟΥΝΑΛΑΚΗ

με ΘΕΜΑ: «Περί διαχείρισης της μνήμης του Ολοκαυτώματος από την Ελληνική κοινή γνώμη και τον Τύπο»

Κυρίες και κύριοι καλησπέρα σας,

Θα ήθελα πρώτα από όλα να ευχαριστήσω τους διοργανωτές, την Περιφέρεια Ηπείρου, την Ισραηλιτική Κοινότητα Ιωαννίνων, το Ίδρυμα Ιωσήφ και Εσθήρ Γκανή και το Πνευματικό Κέντρο του Δήμου σας για αυτήν την συγκινητική εκδήλωση και πάνω από όλα τον Μωυσή Ελισάφ, ο οποίος ήρθε σε επαφή μαζί μου και μου ζήτησε να μιλήσω απόψε εδώ.

Προσπαθούσα να σκεφτώ από πού γεννήθηκε το ιδιαίτερο ενδιαφέρον που έχω για το Ολοκαύτωμα, πώς προέκυψε, χωρίς να έχω ούτε συγγενείς, ούτε φίλους Εβραίους. Και θυμήθηκα δύο εμπειρίες, που είναι πολύ συνηθισμένες νομίζω αλλά έχουν μια σημασία για το πώς μπορεί το σχολείο να καλλιεργήσει τέτοιου είδους αντανακλαστικά.

Η πρώτη ήταν όταν είδα ένα συγκλονιστικό ντοκιμαντέρ στο δημοτικό για την απελευθέρωση των στρατοπέδων συγκέντρωσης. Αρχές της δεκαετίας 80 αυτό, σε ένα εξαιρετικό σχολείο, τη Μίνα Αηδονοπούλου, δυστυχώς δεν πιστεύω ότι παίρνουν τέτοιες πρωτοβουλίες παρόλο που σήμερα το πρόβλημα του αντισημιτισμού είναι πιο επίκαιρο και πιο επείγον, με δεδομένο ότι η Χρυσή Αυγή φιλοξενείται στα κοινοβουλευτικά έδρανα.

Η δεύτερη εμπειρία, δεν ισχυρίζομαι ότι ανακάλυψα την πυρίτιδα, αλλά έχει την αξία της αυτή η προσωπική εμπειρία, είναι η ανάγνωση του Ημερολογίου της Άννας Φρανκ. Και στις δύο περιπτώσεις αυτό που με σοκάρει ήταν η ταύτιση, η πιθανότητα παιδιά της ηλικίας μου, μόλις 40 χρόνια νωρίτερα, να μην παίζουν αμέριμνα στις αυλές των σχολείων τους, αλλά να κρύβονται σε αποθήκες για να μη συλληφθούν από τους Ναζί και να οδηγούνται σε στρατόπεδα, όπου είτε πέθαιναν από την πείνα, είτε εκτελούνταν εν ψυχρώ, είτε περνούσαν φρικτά βασανιστήρια. Κι αυτή η ταύτιση κατέστη εφικτή μέσα από ένα ημερολόγιο, γραμμένο με ανεπιτήδευτο, εφηβικό ύφος και φυσικά μέσα από την σοκαριστική δύναμη της εικόνας του ντοκιμαντέρ, που έδειχνε σκελετωμένους συνομήλικούς μου, να κοιτούν με τα βαθουλωμένα μάτια τους τον φακό.

Η εμπέδωση της φρίκης του Ολοκαυτώματος και της μοναδικότητας του εγκλήματος που συντελέστηκε, η κατανόηση της συλλογικής ευθύνης, η συνειδητοποίηση της συννενοχής δε, σε πολλές περιπτώσεις του ντόπιου πληθυσμού, σε όσα συνέβησαν δεν είναι ασφαλώς μία απλή διαδικασία. Δεν λύνεται ούτε με την ανάγνωση της Άννας Φρανκ, ούτε με (πολύτιμες ομολογώ!) συμβολικές κινήσεις όπως η εμφάνιση του Γιάννη Μπουτάρη με το άστρο Γιούντε στο πέτο, ούτε με τη συνηθισμένη άνευρη καταδίκη των βανδαλισμών σε συναγωγές και εβραϊκά νεκροταφεία ανά την Ελλάδα. Όταν κάτι γίνεται σαν

υποχρέωση, ανόρεχτα, έχει αμφίβολα αποτελέσματα. Συχνά βλέπουμε ότι αυτή η προσπάθεια στη χώρα μας γίνεται πράγματι χωρίς το απαιτούμενο πάθος, διεκπεραιωτικά και κυρίως χωρίς την επίγνωση πόσο διαδεδομένος είναι ο αντισημιτισμός στην κοινή γνώμη και τον Τύπο.

Δεν αναφέρομαι μόνο στην Ελεύθερη Ωρα ή το Χωνί, που ξερνάνε καθημερινά αντισημιτικό μίσος χωρίς καμία συνέπεια. Μιλάω για τις θεωρίες συνωμοσίας που συναντάς ως λαθρακουστής από τα χείλη ταξιτζήδων ή επιβατών στο μετρό, ακόμη και σοβαρών ή μη πολιτικών. Διατείνεται π.χ. ο μέχρι πρότινος υπουργός Άμυνας, Πάνος Καμμένος, ότι δεν είναι αντισημίτης, επειδή πρωτοστάτησε στη συνεργασία της Ελλάδας με το Ισραήλ, αλλά δεν είναι αυτό ένδειξη γιατί όταν στη συνέχεια κατηγορεί με υπονοούμενα τον Τζορτζ Σόρος ότι βρίσκεται πίσω από όλα, αυτό που υποφώσκει είναι η γνωστή επωδός: οι Εβραίοι ελέγχουν τα πάντα και την εκχώρηση του ονόματος της Μακεδονίας μας. Ποιος από σας δεν έχει ακούσει τη διαδεδομένη άποψη ότι καταλύτης για τη σύλληψη της ηγεσίας της Χρυσής Αυγής δεν ήταν η δολοφονία του Παύλου Φύσσα, αλλά το τράβηγμα του αυτιού του Αντώνη Σαμαρά από τους Εβραίους στην Αμερική. Εξίσου άβολα πάντως αισθάνθηκα και παλιότερα όταν πχ. ο Ευάγγελος Βενιζέλος, ένας πολιτικός που εκτιμώ πολύ, είπε ότι στη λίστα Λαγκάρντ πρόλαβε να δει δυο τρία ονόματα Εβραίων. Ακόμη και σε αυτήν την εκμυστήρευση αναπαράγεται το στερεότυπο του πλούσιου, πανίσχυρου Εβραίου, που στη συγκεκριμένη περίπτωση φοροδιαφεύγει κι από πάνω. Ενώ οι Χριστιανοί Ορθόδοξοι συμπολίτες μας είναι συνεπείς στα φορολογικά τους να υποθέσουμε;

Μην πάμε μακριά όμως. Το έγγραφο σε ένα άρθρο μου πριν ένα χρόνο. Είχα στήσει αυτή στο μετρό κι άκουγα ένα ζευγάρι να συζητάει ότι ο τότε υπουργός Δημήτρης Παπαδημητρίου και η γυναίκα του είναι Εβραίοι. Προσπαθούσα να καταλάβω από πού έχει βγάλει αυτό το συμπέρασμα και όσο μιλούσαν γκούγκλαρα Παπαδημητρίου Εβραίος. Ξέρετε από πού προέκυψε όλη αυτή η αυθαίρετη εικασία; Από το γεγονός ότι ο Παπαδημητρίου είναι επικεφαλής του Ινστιτούτου Λέβι στο Πανεπιστήμιο Μπαρντ στην Αμερική. Λέβι εβραϊκό όνομα, άρα Παπαδημητρίου Εβραίος είναι η αυθαίρετη επαγωγή.

Πώς φτάσαμε σε αυτό το σημείο; Να είμαστε Ευρωπαίοι πρωταθλητές στον αντισημιτισμό, σύμφωνα τουλάχιστον με τις δημοσκοπήσεις; Θα έλεγα ότι μεγάλο μερίδιο ευθύνης έχει η Εκκλησία, η δυσανεξία της απέναντι στις άλλες θρησκείες και η εμμονή της να ελέγχει τον τρόπο διδασκαλίας των θρησκευτικών που πόρρω απέχει από οποιαδήποτε έννοια θρησκευσιολογίας.

Όταν τα παιδιά άλλων θρησκειών συνήθως αποφασίζουν να εξαιρεθούν από τα θρησκευτικά, τα οποία με τον τρόπο που διδάσκονται έχουν χαρακτήρα μίνι κατηχητικού, είναι λογικό να απομονώνονται στις τάξεις τους. Θυμάμαι την κόρη μου να επιστρέφει από το σχολείο και να μου λέει: «Ο Ηλίας είναι Εβραίος». Και τη ρωτούσα «Πώς το ξέρεις;», γιατί μου έκανε εντύπωση γιατί να αποτελεί αντικείμενο συζήτησης το θρήσκευμα του συμμαθητή της. «Βγαίνει από την τάξη όταν έχουμε θρησκευτικά», ήταν η απάντηση.

Ενα δεύτερο στοιχείο που παίζει ρόλο στη γιγάντωση του αντισημιτισμού είναι η παιδεία, το μάθημα της ιστορίας, όπως διδάσκεται μέσα από τις εθνικιστικές

κορώνες, τις παρελάσεις, τις γιορτές, που αποφεύγουν πάντα τα δυσάρεστα “επεισόδια”, τις επονειδιστές “υποσημειώσεις” στη διαδρομή του ελληνικού έθνους, στις οποίες θα πρέπει να συμπεριλάβουμε τη συνδρομή μερίδας του ελληνικού πληθυσμού στο Ολοκαύτωμα των Εβραίων. Ποιο σχολικό βιβλίο έχει οιαδήποτε αναφορά σε αυτό το τραυματικό κεφάλαιο της ιστορίας μας; Ποιος εκπαιδευτικός τολμάει να μιλήσει για τέτοια θέματα στα παιδιά κινδυνεύοντας την επομένη να αντιμετωπίσει την οργή των γονιών ή των προϊσταμένων του;

Στην Πολωνία επιχειρήθηκε η ποινικοποίηση οποιασδήποτε αναφοράς σε συνδρομή του ντόπιου πληθυσμού στην εξόντωση των Εβραίων. Μετά από διεθνή κατακραυγή το σχετικό νομοσχέδιο αποσύρθηκε. Δεν έχουμε φτάσει ακόμη σε αυτό το σημείο στην Ελλάδα, αλλά γενικά η μνεία σε αυτό το ιστορικό κεφάλαιο είναι εξαιρετικά περιορισμένη. Και οποιοσδήποτε προσπαθεί να θίξει το ζήτημα, κρίνεται αυτόματα αποσυνάγωγος και μειοδότης.

Τρίτον, θα συμπεριλάβω στους υπεύθυνους για την εδραίωση του αντισημιτισμού τα ΜΜΕ, τον Τύπο και την ποπ κουλτούρα. Και δεν αναφέρομαι μόνο σε ακραία φαινόμενα, σαν αυτά που περιέγραψα νωρίτερα. Θα έλεγα ότι με εξαίρεση ίσως την Καθημερινή και χάρη κυρίως στη συμβολή του Σταύρου Τζίμα που συχνά καταπιάνεται με το ζήτημα της ιστορικής μνήμης του Ολοκαυτώματος στη Θεσσαλονίκη και τα Ιωάννινα, ίσως και την Εφημερίδα των Συντακτών και πολύ σπάνια την δημόσια τηλεόραση, ελάχιστα άλλα μέσα έχουν φιλοξενήσει ρεπορτάζ ή άλλα αφιερώματα. Θυμάμαι ακόμη τη συγκλονιστική συνέντευξη της Εσθήρ Κοέν στον Σταύρο Τζίμα, στην εφημερίδα μου και τη σοκαριστική περιγραφή της επιστροφής της στα Γιάννενα: «Χτύπησα την πόρτα και άνοιξε ένας άγνωστος. "Τι θέλετε", με ρώτησε; "Εδώ είναι το σπίτι μου", του είπα. "Θυμάσαι αν είχε φούρνο το σπίτι;";", είπε. "Ναι, βέβαια ψήναμε το ψωμί και ωραίες πίτες", συνέχισα όλο χαρά. "Ε, λοιπόν, εξαφανίσου. Γλίτωσες από τους φούρνους στη Γερμανία, θα σε ψήσω εδώ στον φούρνο του σπιτιού σου", άκουσα με φρίκη να μου λέει».

Την ίδια στιγμή έχουμε έναν πληθωρισμό συγκρίσεων, χρήσης συμβόλων, σκίτσων που σχετικοποιούν το Ολοκαύτωμα. Κάνουμε δηλαδή ακριβώς το αντίθετο από αυτό που κάνει π.χ. ο Χόρχε Σεμπρούν ο οποίος πολλά χρόνια μετά γράφει ένα βιβλίο και προσπαθεί να κατανοήσει αυτό που συνέβη ή ο Κλοντ Λανζμάν στο εμβληματικό ντοκιμαντέρ Σοά, που μιλάει για το Ολοκαύτωμα μέσα από βουβά μονοπλάνα με φυσικό ήχο. Στην Ελλάδα, αντίθετα, φλυαρούμε για το Ολοκαύτωμα, συγκρίνουμε την κρίση χρέους με το Ολοκαύτωμα, τους εαυτούς μας με τους Εβραίους, σκισάrouμε τη Μέρκελ και τον Σόιμπλε ως ναζιστές δεσμοφύλακες στρατοπέδων συγκέντρωσης. Την περασμένη Κυριακή διάβασα άρθρο γνώμης για το Μακεδονικό που περιελάμβανε την εξής φράση: «Την ίδια βλάβη που προκαλεί η άρνηση του Ολοκαυτώματος στον εβραϊκό λαό προκαλεί και στον ελληνικό η παραχώρηση του ονόματος της Μακεδονίας».

Αυτό που συμβαίνει στην Ελλάδα είναι ότι μιλάμε διαρκώς για το Ολοκαύτωμα χωρίς να μιλάμε πραγματικά για αυτό. Εξοικειωνόμαστε με την ιδέα του, ευτελίζοντάς το. Αν στη βορειοδυτική Ευρώπη υπάρχει αυτό το δέος και η απόσταση αλλά και η καθημερινή υπόμνηση, π.χ. στους σταθμούς μετρό του

Βερολίνου όπου υπάρχουν τα ονόματα των στρατοπέδων, εδώ ζούμε τη μπαναλοποίηση του μέσα από την υποβάθμιση της σημασίας του.

Ως **τέταρτο παράγοντα** που φέρει ευθύνη για τον αντισημιτισμό θα έβαζα τον πολιτικό κόσμο και τους βουλευτές. Από την εγνωσμένα φιλοναζιστική Χρυσή Αυγή με τις σβάστικες και τον Δημήτρη Καμμένο που ποστάρει φωτογραφία του Αουσβιτς για να μιλήσει, όπως ο ίδιος εξήγησε, για το Ολοκαύτωμα του ελληνικού λαού από τα μνημόνια μέχρι όμως και τον ΣΥΡΙΖΑ που δεν θεωρεί ότι υπάρχει πρόβλημα όταν συνεργάζεται με ένα ακροδεξιό αντισημιτικό κόμμα επί τέσσερα χρόνια. (Ακόμη θυμάμαι το σοκ του γερμανικού Τύπου, συμπεριλαμβανομένου του ταμπλόιντ Μπιλντ, για αυτήν την κυβερνητική σύμπραξη). Η Αριστερά στην Ευρώπη έχει άλλωστε μακρά παράδοση στον τομέα, δεν είναι τυχαίο ότι το Εργατικό Κόμμα του Τζέρεμι Κόρμπιν στη Βρετανία δοκιμάζεται από καταγγελίες περί αντισημιτισμού, ενώ στην Ελλάδα ο αντισημιτισμός ενδύεται συχνά την κριτική εναντίον της πολιτικής του Ισραήλ με τη μεταχείριση των Παλαιστινίων να περιγράφεται ως ναζιστική.

Τέλος δεν θα μπορούσα να εξαιρέσω τη δικαιοσύνη. Από την κωλυσιεργεία στη δίκη της Χρυσής Αυγής μέχρι την πλημμελή και άτσαλη εφαρμογή του αντιρατσιστικού νόμου, οι δικαστές έχουν κι αυτοί μερίδιο ευθύνης για το γεγονός ότι η αντισημιτική ρητορική μίσους ανθίζει χωρίς συνέπειες στη χώρα μας, με αποτέλεσμα συχνά να μετατρέπεται και σε χειροπιαστή βία.

Διαβάζω από το Ημερολόγιο του Μιχαήλ Σεμπάστιαν, ενός Ρουμάνου συγγραφέα, του οποίου η περιγραφή για τον αντισημιτισμό είναι καιρία και απηχεί σε μεγάλο βαθμό πόσο απαραίτητος περνά και στην ελληνική κοινωνία.

«Τώρα που το σκέφτομαι το πρόβλημα δεν είναι ότι τρία αγόρια μπορούν να κάτσουν στην άκρη του δρόμου και να φωνάξουν Θάνατος στους Εβραίους, αλλά ότι η ιαχή περνά απαραίτητη, χωρίς να υπάρξει κάποια αντίδραση, σαν τον ήχο του κουδουνιού στο τραμ.

Ορισμένες φορές κάθομαι μόνος στο σπίτι και συνειδητοποιώ ότι μπορώ ξαφνικά να ακούσω το τικ τάντ του ρολογιού. Ήταν πίσω μου όλη αυτήν την ώρα, αλλά είτε δεν έδινα σημασία, είτε επειδή έχω συνηθίσει τον ήχο, δεν το πρόσεξα. Χάθηκε μαζί με άλλους οικείους ήχους, σε ένα είδος σιωπής που καταπνίγει τους ήχους των πραγμάτων γύρω μου. Μέσα από αυτήν την ησυχία ξαφνικά με αιφνιδιάζει ο ήχος του ρολογιού, που έρχεται με αναπάντεχη βία και ενέργεια. Το τικ ταντ ηχεί με κοφτούς, δυνατούς χτύπους, σαν τα πλήγματα από μικρές σιδεροροθιές. Ο ήχος καλύπτει τα πάντα, γεμίζει το δωμάτιο, τσακίζει τα νεύρα μου. Το κρύβω στην ντουλάπα και αντηχεί ακόμη κι εκεί. Το χώνω κάτω από το μαξιλάρι, ο ήχος συνεχίζει, απόμακρος και δυνατός. Δεν υπάρχει άλλη λύση, παραιτούμαι. Περιμένω. Μετά από λίγο, σαν από θαύμα, η επίθεση τελειώνει, τα γρανάζια έχουν σταματήσει, το δεύτερο χέρι ηρεμεί. Δεν μπορώ πια να το ακούσω: το τικ ταντ έχει πάλι αφομοιωθεί από τη γενική σιωπή του σπιτιού, έχει ενωθεί με τον γενικότερο βόμβο όλων των άλλων αντικειμένων.

Ακριβώς το ίδιο συμβαίνει με αυτό το μακραιώνο κάλεσμα για θάνατο που είναι πάντα παρών κάπου στους ρουμανικούς δρόμους, αλλά ακούγεται μόνο σε συγκεκριμένες χρονικές στιγμές. Χρόνο με το χρόνο, αντηχεί στους δρόμους

και τους παράδρομους αλλά κανείς δεν το ακούει. Και ξαφνικά μια μέρα, από το πουθενά, τρυπάει το τείχος της κώφωσης γύρω του και ηχεί από κάθε ρωγμή και κάτω από κάθε πέτρα. Από το πουθενά; Όχι ακριβώς. Αυτό που απαιτείται είναι μια περίοδος εξάντλησης, πίεσης, μιας τεταμένης αναμονής, μια περίοδος σύγχυσης. Και τότε οι υπόκωφες φωνές ακούγονται και πάλι».

Αυτές οι υπόκωφες φωνές, νιώθω ότι είναι χρέος δικό μας, των πολιτικών, των ενεργών πολιτών, των δημοσιογράφων να μην ακουστούν ποτέ ξανά. Σας ευχαριστώ.